

Луцький Р.,
директор Науково-дослідного інституту
імені Академіка Івана Луцького,
доктор юридичних наук, професор
Університет Короля Данила
м. Івано-Франківськ

ТЕОРЕТИКО-ПРОВОА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ПРОВОА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Політика держави реалізується через правову сферу, здійснюючи правовий вплив на суспільні відносини. Правова політика держави відзначається не тільки самим процесом здійснення впливу на суспільні відносини, а також і можливістю його спричинення. Для того, щоб даний вплив був дійсно ефективним і сприяв досягненню позитивного результату – розбудові правової держави та громадянського суспільства в Україні – необхідно встановити зв'язок між правом і політикою в аспекті розуміння правової політики як суспільного явища.

Сучасна правова політика розуміється як організаторська, регуляторна і контрольна сфера суспільства в межах якої здійснюється соціальна діяльність спрямована головним чином на досягнення, утримання і реалізацію влади соціальними групами завдяки юридичній легітимізації та закріпленню їх в законодавстві. На думку Ю. Шемшученко, правова політика має державно-владний характер і спрямована на створення ефективно діючого механізму правового регулювання суспільних відносин, найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення дисципліни, законності, правопорядку, формулювання правової свідомості на правової культури населення, тощо [2].

У широкому розумінні – це діяльність, перш за все, державних і муніципальних органів, громадських об'єднань, окремих осіб, включаючи систему ідей, цілей, заходів та способів, що забезпечують функціонування та відтворення правового механізму, яка спрямована на здійснення інтересів, прав та свобод особи у взаємодії з її обов'язками.

А. Крижанівський наголошує на тому, що правова політика багато в чому полягає у виробленні та здійсненні юридичних ідей стратегічного плану, у прийнятті, вдосконаленні та реалізації Конституції і чинного законодавства. Правова політика являє собою систему пріоритетів у правовій сфері та ґрунтується на загальновизнаних нормах міжнародного права. Вона необхідна для формування повноцінної й ефективної правової системи суспільства, а стрижнем цієї системи виступає саме Конституція. Можна вирізнити дві основні складові правової політики в досліджуваній сфері. Перша є цілеспрямованою і системною діяльністю державних органів і громадянського суспільства щодо створення механізму правового регулювання. Друга виявляється у діяльності зазначених суб'єктів з використання права як такого, що результативно впливає на весь комплекс різноманітних соціальних відносин і процесів. Усе це дозволяє зробити висновок, що правова політика в будь-якій сфері суспільних відносин «неможлива не тільки без ефективного використання державою юридичних засобів для вирішення певної мети», а й без діяльності суб'єктів громадянського суспільства [4, с. 18].

Більш точно, за змістовим навантаженням, сутність правової політики, на наш погляд, розкривається у широкому підході. Однак, слід зазначити, що автором чітко не визначено об'єкт правової політики та мету її функціонування. У зв'язку з цим, складається враження про неповний, частковий характер дослідження цього питання. У такому випадку, доцільніше було б зробити акцент тільки на дотриманні інтересів, прав та свобод особи.

Під поняттям правова політика розуміється «науково обґрунтовану, послідовну і системну діяльність державних і муніципальних органів по створенню ефективного механізму правового регулювання щодо цивілізованого використання юридичних засобів в досягненні таких цілей, які найбільш повно забезпечують права і свободи людини і громадянина, зміцнення дисципліни, законності і правопорядку, формування правової держави, високого рівня правової культури і життя суспільства та особистості». Вона розглядається як діяльність, пов'язана з правом, складається з певних напрямків і виражається в певних правотворчих, правозастосовних, правоінтерпретаційних формах.

На наш погляд, науковці зосередили увагу у своєму визначенні на напрямках розвитку правової політики, а не на самій її сутності. Визначена форма, а не зміст правової політики. Крім того, не визначено яким саме чином вона здійснюватиметься, тобто не наголошено на механізмі реалізації правової політики.

Наголошується на тому, що правова політика багато в чому полягає у виробленні та здійсненні юридичних ідей стратегічного плану, у прийнятті, вдосконаленні та реалізації Конституції і чинного законодавства. Правова політика являє собою систему пріоритетів у правовій сфері та ґрунтується на загальноновизнаних нормах міжнародного права. Вона необхідна для формування повноцінної й ефективної правової системи суспільства, а стрижнем цієї системи виступає саме Конституція.

Можна вирізнити дві основні складові правової політики в досліджуваній сфері. Перша є цілеспрямованою і системною діяльністю державних органів і громадянського суспільства щодо створення механізму правового регулювання. Друга виявляється у діяльності зазначених суб'єктів з використання права як такого, що результативно впливає на весь комплекс різноманітних соціальних відносин і процесів. Усе це дозволяє зробити висновок, що правова політика в будь-якій сфері суспільних відносин

«неможлива не тільки без ефективного використання державою юридичних засобів для вирішення певної мети», а й без діяльності суб'єктів громадянського суспільства.

Проведений аналіз тлумачень категорії «правова політика» дозволяє зробити висновок про те, що серед авторів немає однастайності в її розумінні, вони по-різному визначають її зміст, зміщуючи акцент з політики на право і навпаки. Крім цього, висловлені думки вчених відзначаються різними підходами до тлумачення правової політики в цілому. Одні з них ґрунтуються на пріоритетних напрямках, інші характеризують правову політику через призму діяльності її суб'єктів, треті наголошують на створенні механізму правового регулювання, четверті не уточнюють на що саме спрямовується правовий вплив держави і які наслідки можуть наставати у зв'язку з її реалізацією.

Н. Железняк під правовою політикою розуміє диференційовану та міжгалузеву юридичну категорію, що являє собою засновані на загальних та специфічних закономірностях розвитку національної правової системи принципи, стратегічні напрями та шляхи створення і реалізації правових норм, зміцнення режиму законності та безпеки, формування у громадян розвиненої правової культури, здатності використовувати правові засоби для реалізації та захисту своїх інтересів, прав і свобод [3, с. 39].

Спроба Н. Железняк розтлумачити зміст правової політики охоплює всі аспекти, пов'язані з процесами її формування та реалізації. Автором враховуються як теоретичні, так і практичні особливості функціонування правової політики. Однак, висловлена думка потребує свого логічного впорядкування з точки зору постановки акцентів на структурі та змісті правової політики, стадіях та критеріях ефективності її практичної реалізації, визначенні мети та пріоритетів тощо. Аналіз правової політики за критеріями, що запропоновані нами сприятиме кращому усвідомленню населенням того змістового навантаження, яке несе в собі правова політика держави, а також визначенню шляхів її практичної реалізації.

Правова політика – це особлива форма вираження державної політики, засіб юридичної легітимації, закріплення та здійснення політичного курсу країни, реформування різних галузей суспільного життя. Ця політика має державно-владний характер і спрямована на створення ефективно діючого механізму правового регулювання суспільних відносин, найбільш повне забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зміцнення дисципліни, законності та правопорядку, формування правової свідомості та правової культури населення тощо.

Висловлена думка зайвий раз підтверджує наше припущення щодо відсутності наукового тлумачення категорії «правова політика», що враховувало б всі аспекти її формування та практичної реалізації. Зазначені положення відзначаються односторонністю аналізу правової політики, зокрема через призму її пріоритетних напрямів. Зміст, структура, стадії, критерії ефективності реалізації, мета функціонування залишаються поза увагою наукового аналізу.

В. Селіванов вважає, що головною метою правової політики демократичної, соціальної, правової держави, з багатопартійною системою має бути сприяння досягненню громадянської злагоди в суспільстві на основі утвердження й забезпечення законних прав і свобод людини, які не порушують, насамперед, права і свободи інших людей, а також моральні підвалини суспільства. Зміст правової політики пов'язаний з цілеспрямованим, вибором пріоритетів, формуванням моделей розвитку правової системи, правового розвитку держави та суспільства в цілому відповідно до об'єктивних потреб соціального прогресу та суб'єктивних інтересів владарюючих сил, суперечностей між першими і другими. Однією з важливих об'єктивних суспільних потреб, що обумовлюють необхідність розроблення і здійснення правової політики, є обмеження правом свавілля державної влади у формі її рішень та практичних заходів щодо їх реалізації [5, с. 10].

У залежності від предмета регулювання суспільних відносин, правова політика набуває відповідного забарвлення. Це, знову ж таки, підкреслює універсальність та плюралізм правової політики, те, що, незважаючи на сферу відносин, яка потребує впорядкування, дана політика покликана своїм

правовим інструментарієм реалізувати поставлену мету.

А. Митрофанов наголошує, що кримінально-правову політику варто розглядати як складову частину державної політики в сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами матеріального кримінального права. У широкому значенні цим поняттям охоплюється загалом здійснення протидії злочинності з використанням засобів кримінальної репресії. У вузькому ж значенні кримінально-правова політика саме і є політикою протидії злочинності з використанням засобів матеріального кримінального права [1].

Згідно з Конституцією України адміністративна політика в сучасних умовах має сприймати і активно реалізовувати існуючі в суспільстві позитивні тенденції демократизації, гуманізму, соціальної справедливості, підвищення ролі та цінності особистості, посилення охорони прав і законних інтересів громадян. Це, у свою чергу, дає можливість сформулювати основні напрями адміністративної політики в боротьбі з деліктами.

У всіх розглянутих нами підходах щодо визначення категорії «правова політика» є одна спільна ознака – державно-вольовий характер, який формує її владно-імперативний зміст. Слушно також зазначити, що до ознак правової політики можна віднести: базування на праві; здійснення правовими методами; охоплення головним чином правової сфери діяльності; підкріплення, коли це потрібно, силовими методами, примусом; публічність, офіційність; вона має зовнішнє вираження у вигляді правових та організаційних форм її здійснення.

Таким чином, проведений аналіз та узагальнення наукових інтерпретацій правової політики держави дозволив нам визначити дане поняття у теоретичному та практичному аспектах. Так, правова політика держави у теоретичному аспекті – це правова ідеологія держави, що включає в себе ідеї, теорії, концепції, доктрини, стратегії, програми тощо, закріплені здебільшого у формі нормативно-правових актів. У практичному аспекті пропонується під правовою політикою держави розуміти діяльність держави по здійсненню ефективного правового впливу на всі сфери суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-правова політика і стратегія боротьби з адміністративними деліктами URL : http://www.pravo.vuzlib.net/book_z806_page_11.html.
2. Відновне правосуддя в контексті правової політики в Україні. URL: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=36653&pg=0>.
3. Железняк Н. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики. *Право України*. 2000. № 8. С. 38 – 41.
4. Крижанівський А. Правова політика і правопорядок: сфери перетину і взаємопідсилення. *Актуальні проблеми політики: зб. наук.праць*. 2017. Вип. 30. С. 36 – 39.
5. Селіванов В. Правова політика України (деякі теоретичні питання сутності, змісту та технології). *Право України*. 2001. № 12. С. 6 – 14.